

GENEL EĞİTİM OKULLARINDAKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETİM ÖNCESİ, SIRASI VE SONRASI EĞİTSEL DEĞERLENDİRİLMELERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

Buse Borucu*, KKTC Özel Eğitim Vakfı *buse.borucu@gmail.com*

Necla Işıkdöğün Uğurlu, Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi *nugurlu@ciu.edu.tr*

Özet

Özel gereksinimli öğrenciler için yapılan eğitsel değerlendirmeler pek çok boyuttan oluşmakla birlikte bu boyutlardan birini oluşturan bireyselleştirilmiş eğitim programlarındaki değerlendirmeler öğretim öncesi öğrencinin performansını belirlemek amacıyla, öğretim sırası ve sonrası öğretimin etkililiğini ve öğrencinin gelişimini değerlendirebilmek amacıyla yapılmaktadır. Bu çalışmanın amacı; genel eğitim okullarındaki özel gereksinimli öğrencilerin öğretim öncesi, sırası ve sonrası eğitsel değerlendirmelerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemektir. Nitel araştırma yöntemiyle yapılan ve yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinin kullanıldığı araştırmanın verileri demografik bilgilerin yer aldığı bilgi formu ve görüşme sorularıyla toplanmıştır. Öğretmenlerin kendi anlatım ve algılarının yer aldığı görüşmelerde ses kaydı alınarak daha sonra bu ses kayıtlarının dökümleri yapılmış ve betimsel olarak analiz edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu KKTC Lefkoşa bölgesinde Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı olan dört ilkokul sınıfında özel gereksinimli öğrenci bulunan sekiz sınıf öğretmeni oluşturmaktadır.

Araştırma sonucunda genel olarak sınıf öğretmenlerinin çoğunluğunun öğretim öncesi eğitsel değerlendirmelerin özel eğitim öğretmenleri ya da rehber öğretmenler tarafından yapılması gerektiğini belirtmekle beraber öğrenciler için hazırlanacak BEP'leri yine özel eğitim öğretmenin hazırlaması gerektiğini ifade etmişlerdir. Öğretim sırasında anlatılan konuyu özel gereksinimli öğrencinin kazanıp kazanmadığını kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıf öğretmenleri soru-cevap yoluyla değerlendirdiklerini, öğretim sonrasında ev ödevleri/performansa göre haftada bir ya da iki kez konu bitiminde bireysel/sözlü değerlendirme yöntemiyle değerlendirdiklerini, sınavlarda öğrencinin özelliklerine göre ek süre veya az süre vermeyi kullandıklarını belirtirken bazı öğretmenler hiçbir yöntem ve materyal kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Araştırmayla ilgili ileriye yönelik öneri olarak farklı dersler ve farklı engel gruplarında sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel performanslarının değerlendirilmesindeki yeterlilikleri araştırılabilir.

Anahtar kelimeler: Özel gereksinim, Eğitsel değerlendirme, Sınıf öğretmeni

Önerilen Atıf Şekli:

Borucu, B. ve Işıkdöğün Uğurlu, N. (2018). Genel eğitim okullarındaki özel gereksinimli öğrencilerin öğretim öncesi, sırası ve sonrası eğitsel değerlendirilmelerine ilişkin öğretmen görüşleri. M. A. Melekoğlu, (Ed.), *28. Ulusal Özel Eğitim Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı* (s. 18-29) içinde. Eskişehir. ISBN: 978-605-80966-0-8

* Sorumlu yazar: Buse Borucu, KKTC Özel Eğitim Vakfı *buse.borucu@gmail.com*

GENEL EĞİTİM OKULLARINDAKİ ÖZEL GEREKSİNİMLİ ÖĞRENCİLERİN ÖĞRETİM ÖNCESİ, SIRASI VE SONRASI EĞİTSEL DEĞERLENDİRİLMELERİNE İLİŞKİN ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİ

GİRİŞ

Tanılama ve yerleştirme sonucunda eğitim hizmetlerinden yararlanmaya başlayan özel gereksinimli öğrencilerin değerlendirilmesi, sadece tanılama ve yerleştirme ile değil özel eğitim hizmetlerinin her aşamasında olmaktadır. Özel gereksinimli öğrenciler için yapılan değerlendirmeler; 1) tarama, 2) sınıflama, 3) uygun programa yerleşmesini sağlama, 4) bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) hazırlama, 5) öğrenci için uygun hedefleri ve amaçları belirleme, 6) öğrenme stratejilerini seçme ve 7) öğrencinin gelişimini değerlendirilme gibi pek çok boyuttan oluşmaktadır (Kargın, 2007; Taylor, 1997). Eğitsel değerlendirme, özel gereksinimli öğrencilerin gereksinimlerinin en iyi şekilde karşılanmasını sağlayacak kararların verilmesini kolaylaştırmak, öğrencinin neleri yapabildiğini neleri yapamadığını belirlemek amacıyla yapılmaktadır (Avcıoğlu, 2013).

Özel gereksinimli öğrencilerin genel eğitim okullarında kaynaştırma hizmetlerinden etkili bir şekilde yararlanmasında BEP'in uygulanması ve bu süreçte değerlendirme etkinliklerinin yapılması kaynaştırma hizmetlerinde önemli bir basamak oluşturmakla beraber bu basamağın her aşamasında sınıf öğretmenlerine büyük görevler düşmektedir. Dolayısıyla sınıf öğretmenlerinin BEP'in hazırlanması, uygulanması ve bu süreçteki değerlendirme etkinliklerinin yapılması ile ilgili bilgi düzeyleri, donanımları ve tutumları öğrencilerin gereksinim duydukları eğitim ve destek hizmetlerinin sunulmasında önemli bir yer tutmaktadır (Avcıoğlu, 2011).

Özel gereksinimli öğrencilerin BEP uygulamalarında eğitsel değerlendirmelerin öğretim öncesi öğrencinin performansını, öğretim sırası ve sonrası öğretimin etkililiğini belirlemek ve gelişimini gözlemlemek gibi çeşitli amaçlarla yapıldığı görülmektedir. Ayrıca özel gereksinimli öğrencilerle yapılan eğitsel değerlendirmeler öğrencilerin akranlarıyla aynı eğitim fırsatlarını yakalaması bakımından da önemli görülmektedir. Kaynaştırma alanında yapılan araştırmalar incelendiğinde daha çok sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma eğitiminin uygulaması ile ilgili tutumları ve görüşleri (Batu, 1998; Çuhadar, 2017; Kuyumcu, 2011; Nizamoğlu, 2006) ile birlikte, kaynaştırma uygulamalarında yapılan öğretimsel uygulamaları/düzenlemeleri (Gürgür, 2005; Vural ve Yıkılmış, 2008) konu alan araştırmaların üzerinde durulduğu görülmektedir. Güven (2009) ise yürüttüğü çalışmada genel eğitim ortamlarında kaynaştırma uygulaması ile öğrenimlerini sürdüren zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin eğitim ve öğretim sürecinde başarılarının değerlendirilmesi ile not verme sistemine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüş ve önerilerini belirlemeyi amaçlamıştır. BEP uygulamalarında önemli bir yer tutan eğitsel değerlendirme hizmetleri ile ilgili alanyazında da çalışmaların olduğu görülmekle birlikte bu çalışmalarda sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma öğrencilerinin eğitsel değerlendirmeleri ile ilgili bilgi, tutum ve donanımlarının yeterli olmadığını ortaya koymaktadır (Çuhadar, 2017; Öztürk ve Eratay, 2010).

Bu araştırma genel eğitim sınıflarındaki özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel performanslarının değerlendirilmesine ilişkin öğretmen görüşlerinin belirlenmesine, eğitsel değerlendirme

uygulamalarında yaptıkları eksik yönlerin belirlenmesine ve çalışma sonucunda ortaya çıkacak olan gereksinimlerin karşılanması için gerekli önlemlerin alınmasına, sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel değerlendirilmesinde yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik ürettikleri çözüm önerilerinin ilgili literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Alandaki bu önemden yola çıkarak bu çalışmada genel eğitim okullarındaki özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel değerlendirmelerine ilişkin öğretmen görüşlerinin alınması amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirebilmek amacıyla sınıfta kaynaştırma öğrencisi olan sınıf öğretmenlerinin görüşlerine başvurulmuştur. Bu amaç doğrultusunda; (1) Kaynaştırma uygulamalarında sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel performansını değerlendirme ile ilgili görüşleri nelerdir? (1.a. Öğretim öncesi, 1.b. Öğretim sırası, 1.c. Öğretim sonu); (2) Sınıf öğretmenin kaynaştırma öğrencisinin eğitsel performanslarını değerlendirmede yaşadıkları sorunlar ve çözüm önerileri nelerdir? (2.a. Öğretim öncesi, 2.b. Öğretim sırası, 2.c. Öğretim sonu) sorularına yanıt aranmıştır.

YÖNTEM

Araştırma Modeli

Bu araştırma kaynaştırma sınıflarında eğitim alan özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel değerlendirmelerine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeye yönelik yapılan betimsel bir araştırmadır. Araştırma verileri, yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılarak elde edilmiştir.

Araştırmaya Katılan Öğretmenlerin Özellikleri

Bu araştırmanın çalışma grubunu, 2017-2018 eğitim öğretim yılında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde (KKTC), Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı dört ilkokulda sınıfta kaynaştırma öğrencisi bulunan sekiz sınıf öğretmeni oluşturmaktadır. Araştırmanın katılımcıları amaçlı örnekleme tekniğine göre belirlenmiştir. Bu araştırma KKTC'de Lefkoşa'da bulunan devlete bağlı kaynaştırma uygulaması yapılan dört ilköğretim okulundaki sekiz sınıf öğretmeni ve görüşme formunda yer alan sorulardan alınan bilgilerle sınırlıdır. Gönüllü katılımın esas alındığı çalışmada gizlilik ve etik ilkelere bağlı kalınmak koşuluyla, öğretmenlerin isimlerine yer verilmemiş, Ö1, Ö2, Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8 şeklinde kod kullanılmıştır. Tablo 1'de öğretmenlerin demografik bilgilerine yer verilmektedir.

Tablo 1. Araştırmaya Katılan Sınıf Öğretmenlerinin Demografik Bilgileri

Özellikler	Grup	N
Cinsiyet	Kadın	7
	Erkek	1
Yaş	32-36	4
	37 ve üzeri	4
Mesleki kıdem	6-10 yıl	3
	10 yıl ve üzeri	5
Öğrenim durumu	Lisans	6
	Yüksek lisans	2
Mezun olunan bölüm	Sınıf öğretmenliği	8
Eğitim verilen sınıf	1. Sınıf	2
	2. Sınıf	2
	3. Sınıf	3
	4. Sınıf	1
Eğitim alma durum	Hiç bir eğitim almadım.	4
	Hizmet içi eğitim aldım.	4
Alınan eğitimin türü	Bireyselleştirilmiş Eğitim programı	2
	Kaynaştırma/Bütünleştirme	2
Kaynaştırma sınıflarında eğitim deneyimi	1 yıl	2
	2 yıl	1
	3 yıl	1
	Diğer	4
Toplam öğrenci	20-25	2
	26-30	6
Toplam kaynaştırma öğrencisi	1 öğrenci	4
	2 öğrenci	4
Öğrencinin sınıftaki yılı	1. Öğrenci 1-2yıl	4
	2. Öğrenci 3-4 yıl	4
Kaynaştırma öğrencisinin engel türü	Zihin Engelli	5
	Otizm	3
	Öğrenme Güçlüğü	4

Ortam

Görüşmeler hafta içi okulun olduğu günlerde, öğretmenlerin dersi olmadığı saatlerde, daha önceden özel eğitim öğretmeni ve müdür muavini tarafından uygun görülen gürültü gibi olumsuz çevre koşullarının yer almadığı, araştırmacının ve öğretmenin karşılıklı oturduğu bir ortamda gerçekleştirilmiş olup görüşmelerin dördü öğretmenin sınıfında diğer dördü ise öğretmenler odasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme süresi boyunca görüşme yapılan yerde, araştırmacı ve görüşme yapılan öğretmen dışında hiç kimse bulunmamıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Verilerin Toplanma Aracı

Çalışmada veri toplama aracı olarak demografik bilgi formu ve görüşme soru formu kullanılmıştır. Araştırmada kullanılan demografik bilgi formuyla; öğretmenlerin yaş, cinsiyet, öğrenim durumu, mezun olduğu bölüm, sınıflarındaki kaynaştırma öğrenci sayısı, yetersizlik türü gibi temel bilgiler elde edilmiştir. Görüşme formunda ise 10 soru öğretmenlerle yüz yüze gerçekleşen görüşmelerde sırasıyla iletilmiştir. Görüşme sorularının belirlenmesinde ayrıntılı literatür taraması sonucunda araştırmacılar açık uçlu sorulardan oluşan bir form oluşturmuştur. Hazırlanan taslak formun geçerliliğini sağlamak amacıyla üç farklı alan uzmanının görüşüne başvurulmuş ve gelen düzeltme/öneriler doğrultusunda görüşme formuna son şekli verilmiştir. Tablo 2'de görüşme formunda yer alan soru örneklerine yer verilmiştir.

Tablo 2. Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formunda Yer Alan Soru Örnekleri

-
- 1-) Kaynaştırma öğrencinizin öğretim **öncesi** (BEP öncesi eğitsel performans ile ilgili) değerlendirmesi ile ilgili düşünceleriniz nelerdir?
-
- 2-) Öğretime **başlamadan önce** (BEP uygulamadan önce) kaynaştırma öğrencinizin gelişimini nasıl değerlendiriyorsunuz? (Gözlem yoluyla, kendi hazırladığım veya özel eğitim öğretmenin hazırladığı kaba değerlendirme formu ile, her konu için ayrı hazırlanmış form ile vb.)
-
- 3-) Öğretim **sirasında** kaynaştırma öğrencinizin gelişimini nasıl değerlendiriyorsunuz? (*Ödev vererek, sınav yaparak, seviyesine göre sorular sorarak, gözlemleyerek, tahtada yazılı olan soruları ondan yapmasını isteyerek vb.*). Bununla ilgili görüşleriniz nelerdir?
-
- 4-) Öğretim **sirasında** kaynaştırma öğrencinizin gelişimini değerlendirirken öğrencinize uygun ne tür materyal ve alternatif değerlendirme yöntemi kullanıyorsunuz? (*Soruları basitleştirme, çocuğun seviyesine uygun şekilde test hazırlama, öğrencinin düzeyine uygun teknolojiden yararlanma, izledikleriyle ilgili sorular sorma vb.*). Bununla ilgili görüşleriniz nelerdir
-
- 5-) Öğretim **sonrasında** kaynaştırma öğrencinizin gelişimini nasıl ve hangi aralıklarla değerlendiriyorsunuz? (*Ev ödevi vererek, konuyla ilgili sorular sorarak, ders bitiminde 10 dakikalık sınav yaparak vb.*). Bununla ilgili görüşleriniz nelerdir?
-

Veri Toplama Süreci

Bu araştırmanın verileri yarı-yapılandırılmış görüşme tekniği ile toplanmıştır. Bu amaçla araştırmacı tarafından görüşme formu geliştirilmiştir. Veri toplama sürecine geçmeden önce sınıf öğretmenlerine yapılacak çalışma hakkında bilgi verilerek çalışmaya katılıp katılmayacakları ile ilgili onayları alındıktan sonra demografik bilgileri toplanmıştır. Demografik bilgilerin alınmasının ardından öğretmenlere görüşme soruları sırayla sorularak değerlendirmeye ilgili görüşleri alınmıştır. Sınıf öğretmenlerinin görüşme sırasında anlamadıkları sorular araştırmacı tarafından yönlendirme yapılmadan açıklanmıştır. Görüşme sırasında ses kayıt cihazı kullanılarak görüşmenin kaydedileceği görüşmeye katılan sınıf öğretmenlerine bildirilmiştir. Sınıf öğretmenlerinin onayı doğrultusunda görüşme esnasında ses kaydı alınmıştır. Öğretmenlerin genel bilgileri alındıktan sonra görüşme formundaki sorular öğretmenlerin uygun olduğu zamanlarda bireysel olarak sorulmuş ve tüm öğretmenlerden görüşmeler sırasında ses kaydı alınmıştır. Öğretmenlerle bireysel olarak yapılan görüşmeler ortalama 18 dakika sürmüştür.

Verilerin Analizi

Sınıf öğretmenleri ile yapılan görüşme sonucunda elde edilen veriler betimsel analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Görüşmelerin hepsi tamamlandıktan sonra alınan kayıtların betimsel dökümleri yapılarak veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve kodlama işlemi yapılmıştır. Ses kayıtlarının yazıya aktarımı sırasında ses kaydındaki bütün konuşulanlar hiçbir düzeltme yapılmadan olduğu gibi aktarılmıştır. Ses kayıtlarının yazıya dönüştürüldüğü sayfalara ve sayfadaki her bir satıra numara verilmiştir. Dökümlerin doğruluğunu kontrol etmek amacıyla ses kayıtları tekrar dinlenmiş ve o esnada yazılan veriler okunarak kontrol edilmiştir. Görüşmelerdeki sorulara ilişkin verilen yanıtlara göre temalar ve görüşme kodlama anahtarı oluşturulmuş ve daha sonra oluşturulan temalar ve kodlar ile ilgili uzman görüşü alındıktan sonra veriler raporlanmıştır. Kodlayıcılar arası güvenilirlik %90 olarak hesaplanmıştır. Bu değere göre araştırma güvenilir kabul edilmiştir.

Araştırmanın verilerini toplamak amacıyla belirlenen görüşme soruları doğrultusunda farklı okullarda, farklı ortamda ve farklı kişilerle sınıflarında özel gereksinimli öğrenci bulunan toplam beş sınıf öğretmeni ile pilot görüşme yapılmış ve bu öğretmenler araştırmanın kapsamı dışında tutulmuştur. Pilot görüşme esnasında sağlıklı veriler toplayabilmek amacıyla ses kayıt cihazı kullanılmıştır. Görüşmeler yaklaşık olarak 15 dakika sürmüştür. Pilot görüşmelerin sonunda sınıf öğretmenlerinden görüşme sorularıyla ilgili görüşlerini bildirmeleri istenmiştir. Öğretmenlerden görüşme sorularına karşı olumlu görüşler alınmıştır. Öğretmenlerin olumlu görüşleri doğrultusunda görüşme sorularında ve soruları sırasında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

BULGULAR

Kaynaştırma sınıflarında eğitim alan özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel değerlendirmelerine ilişkin sınıf öğretmenlerinin görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan çalışma yarı yapılandırılmış görüşme yoluyla hazırlanmış, sınıf öğretmenlerinin görüşme sorularına verdikleri cevapların betimsel analiz tekniği ile çözümlenmesi sonucunda elde edilen bulgular ve yorumlara yer verilmiştir. Bulgular, araştırmanın temel amacı doğrultusunda hazırlanmış olan görüşme sorularının sırası dikkate alınarak sunulmuştur. Araştırma bulgularına bağlı olarak dört tema oluşturulmuştur.

1. Tema: Öğretim Öncesi Değerlendirme

1.a. Öğretim Öncesi Değerlendirme ile İlgili Görüşler

Kodlar	Katılımcı	f
Özel eğitim öğretmeni/rehber öğretmen tarafından yapılır.	Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8	5
Sınıf öğretmenleri tarafından yapılır.	Ö6, Ö7	2

Tablonun birinci temasında sınıf öğretmenlerinin çoğunun özel gereksinimli öğrencileriyle ilgili olarak öğretim öncesi değerlendirmelerin özel eğitim öğretmeni/rehber öğretmen tarafından yapılması gerektiğini belirtmektedir (Ö1, Ö3, Ö4, Ö5, Ö8). Sadece iki öğretmen değerlendirmelerde sınıf öğretmenlerinin sorumluluğundan bahsetmektedir (Ö6, Ö7). Örneğin; Ö1,

“Benim onlara ne yapacayım yani bunların bilmediklerini, özel eğitim öğretmeni de tabii ki o daha detaylı yapar bunları. Bizde tabii farkındayız. Gene tabii sınıfa uyum sağlasın diye çaba gösteririz. Ama asıl ayrıntılı değerlendirmeleri alan her zaman bizde özel eğitim öğretmenidir.”

Tablo 1.b. Öğretim Öncesi Özel Gereksinimli Öğrenciyi Değerlendirme

Özel gereksinimli öğrenciyi değerlendirme	Katılımcılar	f
Gözle yoluyla değerlendirme	Ö1, Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	5
Bireysel değerlendirme	Ö2, Ö4	2
Kuruldan gelen raporla	Ö3	1

Tablo 1.b’de görüldüğü gibi öğretim öncesi kaynaştırma öğrencilerini, öğretmenlerin beşi gözlem yoluyla, ikisi bireysel, biri ise kuruldan gelen raporla değerlendirdiklerini dile getirmişlerdir. Örneğin; Ö1, “Kısaca ben öğrencimi gözlemimle değerlendirebilirim.” Ö8, “Yani bilmem bu değerlendirme şeklimi ama sınıfa girerik eylül ayında mesela gözlemimnan fark ederim bu çocukta bir farklılık olduğunu.”

2. Tema: Öğretim Sırasında Değerlendirme

2.a. Öğretim Sırasında Özel Gereksinimli Öğrencinin Gelişimini Değerlendirme

Kodlar	Katılımcı	f
Soru-cevap yoluyla değerlendirme	Ö5, Ö6, Ö7, Ö8	4
Bireysel değerlendirme	Ö1, Ö2, Ö4	3

Tablo 2.a’da görüldüğü gibi öğretim sırasında kaynaştırma öğrencisinin gelişimini değerlendirmede öğretmenlerin üçü bireysel yanlarına alarak, dördü ise soru-cevap yoluyla değerlendirmektedirler. Örneğin; Ö1, “ O yüzden yanıma alırım gendini, neysa yaptığımız çalışma onunun alakalı hazırlarım beş tane on tane kaç tane soruysa. O saat yardım edmem gendine öğretir gibi yapmam yardım edmem, yap derim. Bakarım kaç daneden kaç danesini doğru yaptı.” şeklinde cevap vermiştir.

2.b. Öğretim Sırasında Değerlendirme İçin Hazırlanan Materyal ve Kullanılan Alternatif Değerlendirme Yöntemi

Kodlar	Katılımcı	f
Görsel materyaller	Ö1, Ö2, Ö7, Ö8	4
Soru-cevap yoluyla değerlendirme	Ö4, Ö5, Ö7, Ö8	4
Materyal/yöntem kullanımı yok	Ö3, Ö5, Ö6	3
Performansına göre değerlendirme	Ö2, Ö3	2

Tablo 2.b’de görüldüğü gibi öğretim sırasında değerlendirme için hazırlanan materyal olarak öğretmenlerin dördü görsel materyallerden yararlandığı, üçü herhangi materyal kullanımı olmadığını dile getirirken, alternatif değerlendirme yöntemi olarak, öğretmenlerin ikisi performansa dayalı değerlendirmeyi, dördü ise soru-cevap yoluyla değerlendirmeyi kullandıklarını

ifade etmişlerdir. Örneğin; Ö2, “ Daha çok görsel hafıza kartlarım var. Onlarla birlikte desteklemeye çalışırım genelde yapdırırken bile onları açarım.” şeklinde cevap vermiştir.

3. Tema: Öğretim Sonrası Değerlendirme

3. a Öğretim Sonrasında Öğrencisini Nasıl ve Hangi Aralıklarla Değerlendirdiği

Kodlar	Katılımcı	f
Soru-cevap	Ö1, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8	5
Ev ödevi /Performansına göre değerlendirme	Ö2, Ö3, Ö5, Ö6, Ö7	5
Haftada bir değerlendirme/ 2 haftada bir	Ö1, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8	5
Konu bitiminde değerlendirme	Ö2, Ö3	2

Tablo 3.a’da görüldüğü gibi öğretim sonunda öğretmenlerin beşi soru-cevap, beşi ise ev ödevi/performansa göre değerlendirme yaptıklarını dile getirirken, kaynaştırma öğrencilerini, beş öğretmen haftada bir/iki, iki öğretmen ise konu bitiminde değerlendirmeye yaptıklarını ifade etmişlerdir. Örneğin; Ö4; “Şimdi dediğim gibi genellikle konuyla ilgili sorular sorarım ama bunun değerlendirmesini her hafta yapmam.” şeklinde cevap vermiştir.

3.b Öğretim Sonrasında Değerlendirme Kullanılan Alternatif Değerlendirme Yöntemi ve Değerlendirmede Yapılan Uyarımlar/Düzenlemeler

Kodlar	Katılımcı	f
Herhangi bir yöntem kullanmıyorum	Ö2, Ö6, Ö8	3
Sözlü/ bireysel değerlendirme	Ö4, Ö7, Ö6	3
Ek süre verme/ az süre verme	Ö3, Ö4, Ö5	3
Sınav uygulaması yok	Ö2, Ö7	2

Tablo 3.b’de görüldüğü gibi öğretim sonrasında alternatif değerlendirme yöntemi olarak, öğretmenlerin üçü herhangi bir yöntem kullanmadıklarını, diğer üçü ise bireysel/ayrı değerlendirme yöntemi kullandığını ifade etmişlerdir. Öğretim sonrasında değerlendirmede yapılan uyarlamalar/düzenlemeler olarak, öğretmenlerin üçü ek süre verme/az süre vermeyi, ikisi herhangi bir sınav uygulaması olmadığını belirtmişlerdir. Örneğin; Ö2, “Aşında çok yapmam çünkü direk BEP programı hazırlamadığım için genel eğitimime devam ederim.” açıklamasıyla dile getirmiştir. Ö6, “Yani dediğim gibi özel olarak bişey yokdur bizim sınıfımızda.” şeklinde cevap vermiştir.

4. Tema: Değerlendirmede Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

4.a. Öğretim Öncesinde Değerlendirmede Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kodlar	Katılımcı	f
Öğrenciyle ilgili bir raporun/bilginin olmaması/zaman kaybı	Ö2,Ö6,Ö7,Ö8	4
Ailenin kabullenmemesi ve destek vermemesi	Ö1,Ö5	2
MEB tarafından raporun geç gönderilmesi/yanlış tanı konması	Ö3,Ö7	2
Çözüm öneri		
Okul/ev yaşantısıyla ilgili bir ön rapor gelmesi	Ö2,Ö6,Ö8	3
MEB’in kadrosunu genişletmesi	Ö3,Ö7,Ö8	3
Özel eğitim öğretmenlerinin artırılması	Ö5,Ö7	2

Tablo 4.a.'de görüldüğü gibi öğretim öncesi değerlendirmede öğretmenlerin ikisi ailenin kabullenememesi ve destek vermemesinden, dördü öğrenciyle ilgili herhangi bir raporun veya bilginin olmaması/zaman kaybı olmasından, ikisi MEB tarafından raporun geç gönderilmesi/ yanlış tanı konmasından dolayı sorun yaşadıklarını bildirirken, çözüm önerisi olarak öğretmenlerin üçü öğrencinin bir önceki okul ya da ev yaşantısıyla ilgili bir ön rapor gelmesini, üçü MEB'in kadrosunu genişletmesini, ikisi ise özel eğitim öğretmenlerinin artırılmasını önermişlerdir. Örneğin; Ö1, "*vallai birda bizim ailede biter. Bida aileyi ocak olur okula dört kere beş kere çağırırık gelmez. Öyle olduğunda zamanlarda yalnız başımıza yapamayız.*" şeklinde cevap vermiştir. Ö5, "*Aile kabul edmiyor kısacası.*" açıklamasıyla dile getirmiştir.

4.b. Öğretim Sırasında Değerlendirmede Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kodlar	Katılımcı	f
Sınıfların kalabalık olması	Ö1, Ö4, Ö5, Ö7, Ö8	5
Sorun yaşamıyoruz	Ö2, Ö6	2
Çözüm önerisi		
Sınıflarda sınıf mevcutu azaltılmalı	Ö4, Ö5, Ö7, Ö8	4
Özel eğitim öğretmeni artırılmalı	Ö1, Ö4	2

Tablo 4.b.'da görüldüğü gibi öğretim sırasında değerlendirmede öğretmenlerin beşi sınıfların kalabalık olmasından sorun yaşadıklarını bildirirken ikisi herhangi bir sorun yaşamadıklarını bildirmişlerdir. Çözüm önerisi olarak öğretmenlerin ikisi özel eğitim öğretmenlerinin artırılmasına değinirken, diğer dört öğretmen kaynaştırma öğrencisi bulunan sınıflarda sınıf mevcudunun azaltılması gerektiğine değinmişlerdir. Örneğin; Ö1, "*e şimdi okulda otuzun üstünde engelli çocuk var derler yollarlar bakanlıktan bir tane öğretmen. O alır gendini haftanın bir günü ya da iki günü. Geriye kalan saatlerde hep benimledir. Birde beni götürmek zorunda olduğum bir müfredat var, 30 tane öğrenci var.*" şeklinde cevap vermiştir.

4.c. Öğretim Sonrasında Değerlendirmede Yaşanan Sorunlar ve Çözüm Önerileri

Kodlar	Katılımcı	f
Not verememe	Ö3, Ö4, Ö6, Ö8	4
Ev ödevlerinin aileler tarafından yapılması	Ö2	1
Çözüm Önerisi		
Aileye psikolojik destek sağlanması	Ö2	1
Değerlendirmenin özel eğitim öğretmeni tarafından yapılması	Ö3, Ö4, Ö7, Ö8	5

Tablo 4.c.'de görüldüğü gibi öğretim sonrasında değerlendirmede öğretmenlerin biri ev ödevlerinin aileler tarafından yapılmasını, dördü ise not veremediklerini bildirirken, çözüm önerisi olarak öğretmenlerin beşi aileye psikolojik destek sağlanmasını, beşi ise dönem sonu değerlendirmenin özel eğitim öğretmeni tarafından yapılması gerektiğini önermişlerdir. Örneğin; Ö2, "*Aileye verdiğim çalışmalarından gelen dönütlerin doğruluğundan pek emin değilim.*" şeklinde açıklamasıyla dile getirmiştir. Ö3, "*Not özellikle verirken mesela ee mecburiyetten olarakdan yani çocuğa gelişimi gösterse bile ee malesef ki notunu düşük vermek zorunda kalıyoruz. Çünkü dersi bilmiyor.*" şeklinde cevaplamıştır.

TARTIŞMA

Araştırma sonucunda genel olarak sınıf öğretmenlerinin çoğunun öğretim öncesi, sırası ve sonrası eğitsel değerlendirmelerin özel eğitim öğretmenleri ya da rehber öğretmenleri tarafından yapılması gerektiğini belirtmekle beraber öğretmenler herhangi bir değerlendirme formu kullanarak değerlendirme yapmadıklarını, öğrenciyi yalnızca gözlem yoluyla değerlendirdiklerini ve gözlemleri sonucunda öğrencide bir problem farkettileri zaman özel eğitim öğretmenine yönlendirdiklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda alanda yapılan çalışmalarda ise sınıf öğretmenlerinin değerlendirmenin özellikle öğretim öncesi ve sonrası basamaklarına aktif katılımlarının önemine dikkat çekmektedir (Fiscus ve Mandell, 2002; Kargın, 2007; Turnbull, Turnbull, Shank, Smith ve Leal, 2002). Öğretim öncesi değerlendirmede sınıf öğretmenleri en çok öğrenciyle ilgili herhangi bir raporun veya bilginin olmamasını ve bu durumun hem öğrenci hem kendileri için zaman kaybı olmasını yaşadıkları sorun olarak ifade etmişlerdir. Öğretmenler öğrencinin bir önceki okul ya da ev yaşantısıyla ilgili bir ön rapor gelmemesini ve MEB'in kadrosunu genişletmesi/profesyonel kişilerden oluşturmasını önermişlerdir. Araştırma sonuçları BEP'in uygulanmaya başlamadan önce öğretmenlerin neler yapacağı konusunda bilgilerinin olmadığını göstermektedir. Alanyazında öğretmenlerin BEP hazırlama ve değerlendirme konusunda bilgi düzeylerinin yetersizliğini ortaya koyan araştırmalarla paralellik göstermektedir (Gök ve Erbaş, 2011; Öztürk ve Eratay, 2010).

Öğretim sırasında öğretmenler anlatılan konuyu özel gereksinimli öğrencinin kazanıp kazanmadığını değerlendirdiklerini, özel gereksinimli öğrencilerin eğitsel performanslarının değerlendirilmesinde sınıf mevcudunun fazla olmasından kaynaklı değerlendirmede sorun yaşadıklarını belirtirken çözüm önerisi olarak kaynaştırma öğrencisinin bulunduğu sınıflarda daha iyi değerlendirme yapabilmek ve daha çok öğrencilerle ilgilenebilmek için sınıf mevcudunun azaltılması gerektiğini önermişlerdir. Alanda pek çok çalışmada öğretim sırasında alternatif değerlendirmeler (akran değerlendirme, öz değerlendirme, gözlem, anket, görüşme vb.) sonucunda elde edilen bilgilerin özel gereksinimli öğrencilerin başarılarının belirlenmesinde etkili bir yöntem olduğu ve öğretmenlere kolaylık sağladığı belirtilmektedir (Avcıoğlu, 2013; Bryant, Smith ve Bryant, 2008; McLoughlin ve Lewis, 2005). Ayrıca sınıf mevcudu ile ilgili Güven (2009) yaptığı çalışmada sınıfların kalabalık olmasından kaynaklı olarak zihinsel yetersizliği olan çocuklara öğretmenlerin yeterince destek olamadığını belirterek bu araştırmanın sonuçlarını desteklemektedir. Ancak MEB (2010)'e göre sınıf mevcutlarının "*özel eğitime gereksinimi olan iki öğrencinin bulunduğu sınıflarda 25, bir öğrencinin bulunduğu sınıflarda 35 öğrenciyi geçmeyecek şekilde düzenlenmelidir.*" ifadesine dayanarak demografik bilgilerdeki öğretmenlerin sınıf mevcutlarına bakıldığında sınıflarının kalabalık olmadığı görülmektedir. Bu durum öğretmenlerin özel gereksinimli öğrencileriyle ilgili planlama ve değerlendirme yapmada yeteri kadar bilgi sahibi olmadıkları ve gerekli uyarlamaları yapmada güçlük yaşadıkları söylenebilir.

Öğretim sonrasında ev ödevleri/performansa göre haftada bir ya da iki kez konu bitiminde bireysel/sözlü değerlendirme yöntemiyle değerlendirdiklerini, sınavlarda öğrencinin özelliklerine göre ek süre veya az süre vermeyi kullandıklarını belirtirken bazı öğretmenlerde hiçbir yöntem ve materyal kullanmadıklarını ifade etmişlerdir. Sınıf öğretmenleri kaynaştırma öğrencilerini öğretim

sonrasında değerlendirirken not vermede sorun yaşadıklarını, verdikleri notun öğrencinin gerçek performansını yansıtmadığını bu nedenle bu değerlendirmelerin özel eğitim öğretmenleri tarafından yapılmasını önermişlerdir. Araştırma sonuçları öğretmenlerin öğrencileri için alternatif değerlendirme yöntemlerini kullanmadıklarını ortaya koymaktadır. Öğretmenlerin özel gereksinimli öğrenciler için yalnızca dönem sonu yapılan sınavlarla değil, dönem içinde yapılan ara değerlendirmelerle, derslere katılımıyla, grup çalışmalarıyla, projelerle vb. farklı alternatiflerle yıl içerisinde göstermiş olduğu performansını göz önüne alarak değerlendirme yapmaları sayesinde öğrencinin gerçek performansını ortaya çıkaracağı söylenebilir. Bunun yanında sınıf öğretmenlerinin özel gereksinimli öğrencilerin gelişimlerinde ilerleme olup olmadığını belirlemek için sıklıkla değerlendirme yapması gerekmektedir.

Bu bulgular ışığında ileride yapılacak araştırmalara ve günümüz uygulamalarına yönelik olarak şu öneriler geliştirilebilir: a) Sınıf öğretmenlerine kaynaştırma öğrencilerinin öğretim öncesi, sırası ve sonrası eğitsel değerlendirmelerinin ne olduğu ve nasıl yapılması gerektiği konusunda hizmetçi eğitim, seminer ve kursların yaygınlaştırılması; b) okullarda kaynaştırma eğitimlerine devam eden özel gereksinimli öğrencilerin farklı derslerde kaynaştırma eğitsel performanslarının değerlendirilmesi ile ilgili sınıf öğretmenlerinin görüşlerinin alınması; c) bu araştırma eğitsel değerlendirmenin BEP basamağı ele alınmıştır, bundan sonra yapılacak araştırmalarda eğitsel değerlendirmenin diğer basamaklarının ele alınması.

KAYNAKÇA

- Avcıoğlu, H. (2011). Zihin engelliler sınıf öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlamaya ilişkin görüşleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi*, 12 (1), 39-53.
- Avcıoğlu, H. (2013). *Özel gereksinimi olan öğrencilerin değerlendirilmesi*. Ankara: Vize Yayıncılık.
- Batu, S. (1998). *Özel gereksinimli öğrencilerin kaynaştırıldığı bir kız meslek lisesindeki öğretmenlerin kaynaştırmaya ilişkin görüş ve önerileri*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Bryant, D. P., Smith, D. D., & Bryant, B. R. (2008). *Teaching students with special needs in inclusive classrooms*. Boston, MA: Pearson Education, Inc.
- Çuhadar, S. (2017). Sınıf öğretmenlerinin eğitsel değerlendirme sürecine ilişkin görüşleri. *Trakya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 7(2), 526-549.
- Gök, G. ve Erbaş, D. (2011). Okul öncesi öğretmenlerinin kaynaştırma eğitimine ilişkin görüşleri ve önerileri. *International Journal of Early Childhood Special Education*, 3 (1), 66-87.
- Gürgür, H. (2005). *Kaynaştırma uygulamasının yapıldığı ilköğretim sınıfında işbirliği ile öğretim yaklaşımının incelenmesi*. (Yayınlanmamış doktora tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.

- Güven, D. (2009). *İlköğretimde kaynaştırma uygulamalarına katılan zihinsel yetersizliği olan öğrencilerin başarılarının değerlendirilmesine ilişkin öğretmen görüşleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Fiscus, D. E. ve Mandell, J. C. (2002). *Bireyselleştirilmiş eğitim programlarının geliştirilmesi*. (G. Akçamete, H. G. Şenel ve E. Tekin, Çev.). Ankara: Anı.
- Kargın, T. (2007). Eğitimsel değerlendirme ve bireyselleştirilmiş eğitim programı hazırlama süreci. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 8 (1), 1-13.
- Kuyumcu, Z. (2011). *Bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) geliştirilmesi ve uygulanması sürecinde öğretmenlerin yaşadıkları sorunlar ve bu sorunlara yönelik çözüm önerileri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Ankara Üniversitesi, Ankara.
- MEB. (2010). *Okullarımızda 3N (neden, niçin, nasıl) kaynaştırma? Yönetici, öğretmen, aile kılavuzu*.
- McLoughlin, J. A., & Lewis, R. B. (2005). *Assessing students with special needs (6th ed.)*. Upper Saddle River, NJ: Prentice-Hall.
- Nizamoğlu, N. (2006). *Sınıf öğretmenlerinin kaynaştırma uygulamalarındaki yeterlilikleri*. (Yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Öztürk, C. Ç. ve Eratay, E. (2010). Eğitim uygulama okuluna devam eden zihin engelli öğrencilerin öğretmenlerinin bireyselleştirilmiş eğitim programı hakkındaki görüşlerinin belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Dergisi*, 10 (2), 145-159.
- Taylor, L. R. (1997). *Assessment of exceptional students: Educational and psychological procedures (4th ed.)*. Boston, MA: Allyn and Bacon.
- Turnbull, R., Turnbull, A., Shank, M., Smith, S., & Leal, D. (2002). *Exceptional lives special education in today's school (3. baskı)*. Ohio: Merrill Prentice Hall.
- Vural, M. ve Yıkılmış, A. (2008). Kaynaştırma sınıfı öğretmenlerinin öğretim uyarlamasına ilişkin yaptıkları çalışmaların belirlenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 8 (2), 141- 159.